

Vergaderjaar 2022–2023

36 200 VII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2023

Nr. 175

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 13 juli 2023

In deze brief informeer ik u over de gesprekken die ik heb gehouden met diverse jongeren en jongerenorganisaties over hun betrokkenheid bij de politiek en de wijze waarop mijn ministerie jongerenparticipatie ondersteunt. Het is van belang dat jongeren meedoen in onze democratie en betrokken zijn. Hun perspectief, ideeën en inbreng doen ertoe en verbeteren het beleid en de besluitvorming. Daarom vind ik het een zorgelijk signaal dat slechts 36 procent van de jongeren heeft gestemd bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen.¹ Tegelijkertijd zie ik dat de huidige generatie jongeren zich weldegelijk politiek engageert, denk bijvoorbeeld aan hun deelname aan de klimaatmarsen en woonprotesten. Juist daarom vind ik het, met uw Kamer,² van belang van jongeren zelf te horen hoe zij willen meedoen in de democratie. In het navolgende ga ik per onderwerp in op de ideeën en suggesties van jongeren, hoe we met deze ideeën en suggesties aan de slag zijn gegaan en wat we er in de toekomst nog meer mee kunnen doen.

De afgelopen maanden heeft mijn ministerie gesprekken gevoerd met diverse politieke- en maatschappelijke jongerenorganisaties over de wijze waarop zij bij de politiek betrokken willen worden. De selectie van jongerenorganisaties voor deze gesprekken is besproken met en aangevuld door de Nationale Jeugdraad (NJR).³ Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen, heb ik ervoor gekozen om niet alleen in gesprek te gaan met jongeren die zijn aangesloten bij een jongerenorganisatie.

¹ De lokale niet-stemmer, Een analyse van de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022, Vollaard e.a., p. 43.

² Zie Kamerstuk 35 925 VII, nr. 22. Uw Kamer heeft eind 2021 de motie van de leden Bromet en Inge van Dijk aangenomen (Handelingen II 2021/22, nr. 16, item 13). Daarin werd de regering verzocht met jongerenorganisaties in gesprek te gaan en acties te formuleren om de betrokkenheid van jongeren bij politieke besluitvorming te vergroten.

³ Zie bijlage 1 voor een overzicht van de betrokken jongerenorganisaties.

Tijdens twee bijeenkomsten in het land en bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is daarom ook gesproken met jongeren die geen lid zijn van politieke of maatschappelijke jongerenorganisatie. Daarbij ging het om jongeren tussen 13–23 jaar, van vmbo'ers tot universitaire studenten, en van leden van cliëntenraden van instellingen tot jongerenraden van gemeenten.

Suggesties van jongeren en inzet van BZK

Jongeren geven aan graag beter betrokken te willen worden bij alle maatschappelijke thema's; van thema's die hen direct raken, zoals onderwijs en mentaal welzijn, tot bredere maatschappelijke onderwerpen als ongelijkheid en de woningmarkt. Het onderwerp waarover zij het liefst hun stem willen laten horen is het klimaatbeleid.

Verschillende suggesties die jongeren doen sluiten goed aan op het beleid van BZK. Zo zijn er onder meer met jongeren(organisaties) en partners, zoals de NJR, onderzoeken uitgevoerd naar wat jongeren verwachten van de democratie en of jongeren en bestuurders elkaar begrijpen.⁴ Verder heeft de Number 5 Foundation⁵, in opdracht van BZK, met jongeren gekeken naar bestaande en nieuwe vormen van jongereninspraak. Number 5 heeft dit samen met jongeren opgetekend in het rapport «Bondgenoten in de democratie». Uw Kamer is hier vorig jaar over geïnformeerd.⁶

1. Verbind klaslokaal en (politieke) besluitvorming

Suggesties van jongeren

Jongeren onderstrepen het belang van burgerschapsonderwijs. Zij vinden het belangrijk dat jongeren een goede theoretische basiskennis opdoen, maar ook dat hen daarnaast voldoende kansen worden geboden om invulling te geven aan burgerschapsonderwijs in de praktijk buiten. Bijvoorbeeld door een actieve maatschappelijke rol te vervullen bij landelijke of regionale verkiezingen. Dit komt niet alleen hun ontwikkeling ten goede. Ook de democratie kan hier veel profijt van hebben. Jongeren kunnen direct een bijdrage leveren aan de maatschappij door op school al de kans te krijgen mee te denken en beslissen over politieke en maatschappelijke kwesties.

Daarnaast geven jongeren die zelf politiek of maatschappelijk betrokken zijn aan dat juist zij als geen ander aan leeftijdgenoten duidelijk kunnen maken hoe de democratie werkt en hoe je je stem kan laten horen. Daarmee kunnen ze jongeren informeren en enthousiasmeren om zelf betrokken te raken.

Inzet BZK

De Ministeries van BZK en JenV verstrekken jaarlijks subsidie aan ProDemos ter ondersteuning van de kennis over en betrokkenheid van jongeren bij de democratie en de rechtstaat. Scholieren bezoeken het parlement, gemeenteraden en rechtbanken. Dit gebeurt veelal onder begeleiding van politiek en maatschappelijk betrokken jongeren. Ook verstrekt ProDemos lespakketten aan middelbare scholen, waarin scholieren aan de hand van spel en debat inzicht krijgen in hoe de

⁴ Wat verwachten jongeren van de democratie? | Rapport | Rijksoverheid.nl (Bijlage bij Kamerstuk 35 570 VII, nr. 92).

⁵ De Number 5 Foundation is een stichting voor onafhankelijke procesbegeleiding.

⁶ Kamerstuk 35 570 VII, nr. 93.

democratie werkt. Voorafgaand aan de gemeenteraads-verkiezingen in 2022 hebben jongeren van de NJR en ProDemos in opdracht van BZK tien verkiezingsfestivals georganiseerd voor mbo-studenten. Doel daarvan was hen te laten weten waar de gemeenteraadsverkiezingen om draaien, zodat ze gemotiveerd en geïnformeerd zijn om hun stem uit te brengen.

Het Ministerie van BZK verstrekt jaarlijks subsidie aan het Comité 4 en 5 mei. Hiermee worden educatieve activiteiten georganiseerd die met name zijn gericht op jongeren op het (v)mbo. Zo stimuleert het Comité de dialoog over vrijheid, democratie, rechtsstaat en de Tweede Wereldoorlog.

Ik zie met partners (zoals Prodemos en OCW) wat we extra kunnen doen ter bevordering van democratisch burgerschap in Nederland. We maken vanuit BZK in ieder geval een aantal extra projectsubsidies vrij voor versterking van kennis, vaardigheden en democratisch bewustzijn. Zo zullen we op locatie in aantal vernieuwingsgebieden (NPLV) op scholen en in de wijken extra aandacht besteden investeren in kennis en vaardigheden bij (jonge) mensen. Daarnaast verleen ik een subsidie voor het pilotproject Politiek in Elke Klas (PIEK). Dat zich richt op het verbeteren van de debatvaardigheden van middelbare scholieren. Ook bezoeken leerlingen gemeente- en provinciehuizen, de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Dit pilotproject is succesvol gebleken en mijn ministerie verkent de mogelijkheden om door middel van een extra subsidie impuls nog dit jaar een uitgebreide editie van het PIEK project te organiseren. Dit project is bij het Ministerie van OCW onder de aandacht gebracht als positief voorbeeld.

In 2021 is de wet Verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs geïntroduceerd. De aanbevelingen van de Staatscommissie Hervorming Parlementair Stelsel waren één van de aanleidingen om het burgerschapsonderwijs aan te scherpen.⁷ Hiermee wordt het burgerschapsonderwijs in het primair, voortgezet en speciaal onderwijs verder verduidelijkt. Verder is in het Examen- en kwalificatiebesluit van de Wet educatie en beroepsonderwijs opgenomen dat de werking van de democratie wordt behandeld binnen mbo-opleidingen.⁸ OCW heeft een expertgroep gevraagd om advies uit te brengen over hoe de inhoud en minimale kwaliteit van het burgerschapsonderwijs kan worden verduidelijkt. Het adviesrapport is inmiddels verschenen.⁹ De Minister van OCW heeft aangekondigd voor de zomer een kabinetsreactie te versturen.¹⁰ Het Expertisepunt Burgerschap ondersteunt scholen in het speciaal, primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs en de lerarenopleidingen bij de burgerschapsopdracht. ProDemos is een van de samenwerkende partners van het Expertisepunt. Ten slotte ga ik op korte termijn in overleg met collega van bewindslieden van OCW en SZW over het versterken democratisch bewustzijn van jongeren. Dit is noodzakelijk voor levendige democratie en kan verder worden versterkt.

⁷ Lage drempels, hoge dijken. Democratie en rechtsstaat in balans, Eindrapport van de staatscommissie parlementair stelsel, p. 249 e.v.

⁸ WEB, bijlage 1, onder 2.1.

⁹ Kamerstuk 31 524, nr. 564.

¹⁰ Kamerstuk 31 524, nr. 564.

2. Betrek jongeren beter op landelijk niveau

Suggesties van jongeren

Ministeries kunnen volgens jongeren meer doen om gebruik te maken van het netwerk en de expertise van jongerenorganisaties. Jongerenorganisaties voeren graag structureel gesprekken op de departementen met een afvaardiging van alle jongerenorganisaties over de voor hen belangrijke maatschappelijke thema's. Jongeren zien graag dat departementen ruimte maken voor structureel overleg met jongeren(organisaties). Dit kan bijvoorbeeld door jongeren te laten deelnemen aan reguliere overleggen op de departementen waarin besluiten worden genomen. Ook hebben jongeren de suggestie gedaan om rondetafelgesprekken met bewindspersonen en beleidsambtenaren te houden, samen met afgevaardigden van enkele politieke jongerenorganisaties en relevante maatschappelijke jongerenorganisaties.

Jongerenorganisaties raden daarnaast aan te zorgen dat ambtenaren relevante jongerenorganisaties kennen en hen tijdig betrekken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering. Zij vinden het belangrijk dat ook hun ambtelijk netwerk in Den Haag goed wordt onderhouden. Dit vereist juist bij jongerenorganisaties aandacht, omdat zij regelmatig wisselen van bestuur. De landelijke overheid kan hieraan bijdragen door het houden van kennismakingsdagen of het delen van contacten.

Jongerenorganisaties geven overigens aan dat zij de laatste jaren steeds vaker om hun inbreng worden gevraagd op beleid. Tegelijkertijd merken ze dat ze vaak de capaciteit missen om voldoende expertise op te bouwen. Zij zouden hier graag in worden ondersteund en vinden dit ook terecht gezien hun inspanningen.

Inzet BZK

BZK betreft jongeren op verschillende manieren bij zijn beleidsvormingsprocessen en blijft dat doen. Bij de voorbereiding van het burgerforum over klimaat- en energiebeleid, waarbij BZK samen optrekt met EZK, is representativiteit bijvoorbeeld een belangrijke voorwaarde. Leeftijd, maar ook opleidingsniveau, woonplaats en geslacht kunnen indicatoren zijn waarop burgers worden geselecteerd voor het burgerforum. We kiezen ervoor om burgers vanaf 16 jaar te laten deelnemen aan het burgerforum. De visie op burgerbetrokkenheid op energie en klimaat benadrukt het belang van het betrekken van jongeren. In het uitvoeringsprogramma van het burgerforum worden verschillende activiteiten ontwikkeld die specifiek gericht zijn op het betrekken van jongeren.

Bij de City Deal Kennis Maken van het programma Agenda Stad van BZK is de inzet versnelling tot stand brengen bij het oplossen van maatschappelijke opgaven van steden door onderzoekers, docenten en studenten hierbij grootschalig te betrekken. Bij deze City Deal zijn over de afgelopen vijf jaar meer dan tienduizend studenten betrokken. Uitgangspunt van de City Deal is dat de stad een rijke leeromgeving biedt waar studenten praktijkervaring kunnen opdoen. Tegelijkertijd kan de stad profiteren van de kennis en vaardigheden van studenten. De Univer@city en haar Urban Living Labs (ULL's) in Limburg, gecoördineerd door Zuyd Hogeschool, zijn daar een succesvol voorbeeld van. In de ULL's worden concrete opgaven rond thema's als veiligheid, gezondheid, klimaatadaptatie en kwaliteit van de openbare ruimte in nauw overleg met o.a. gemeentebesturen, woningcorporaties en buurtbewoners geïdentificeerd en werken studenten vervolgens oplossingen uit. Cruciaal daarbij is de interdisciplinaire samenwerking: studenten leren niet alleen van de opgaven, maar

ook van het samenwerken met elkaar, over opleidings- en instellingsgrenzen heen. Daarbij werkt de City Deal nu aan opschaling (mede dankzij 5 mln financiering vanuit het Ministerie van OCW) om in 10 steden alle studenten op zo'n manier van onderwijs te voorzien.

Ook is een vertegenwoordiging van jongerenorganisaties betrokken geweest bij de ontwikkeling van een generatietoets om de mogelijke effecten van beleid en wet- en regelgeving op verschillende generaties¹¹ inzichtelijk te maken, direct na inwerkingtreding (tot 10 jaar) en op de lange termijn (20–30 jaar). De eerste versie van de generatietoets is toegepast in een aantal pilotprojecten. De resultaten van deze pilots zijn op 12 juli 2022, 22 oktober 2022 en op 26 april 2023 aan uw Kamer verzonden.¹² Uit deze pilots volgt dat de hoeveelheid beschikbare kwantitatieve en kwalitatieve data over toekomstige effecten van beleid en wetgeving op dit moment nog beperkt is. In het kader van Brede Welvaart werken de planbureaus samen aan een analysekader en een kernset van indicatoren waarmee inzicht kan worden gegeven in causale verbanden tussen de bij de planbureaus beschikbare data en in eventuele afwijkingen. Daarmee kan in de toekomst ook de generatietoets worden uitgebreid en versterkt. Voor de verdere doorontwikkeling en toepassing is de generatietoets als instrument opgenomen in het Beleidskompas, dat op 29 maart jl. is gelanceerd.¹³

Ik roep departementen en lokale overheden op om jongeren en jongerenorganisaties actief uit te nodigen om inbreng te leveren bij beleid. Relevant is dat zij waar nodig randvoorwaarden en ondersteuning bieden als jongeren en jongerenorganisaties inbreng leveren. Ik hoop hen daartoe te inspireren. Zo heeft BZK, naar Deens voorbeeld, jongeren de kans gegeven een projectvoorstel in te dienen om hun initiatief te ondersteunen. Er zijn drie projecten geselecteerd, gefinancierd door BZK en gecoacht door de NJR. Een voorbeeld hiervan is het uitbrengen van het boek «Ons Recht», geschreven door de 14-jarige Lars Westra, met portretten van jonge kinderrechtstrijders. Ook hebben ervaringsdeskundige jongeren de site «stilgeweest.nl» opgezet voor jongeren die een geval van zelfdoding in de familie hebben meegemaakt. Met deze experimenten is nagegaan wat jongeren nodig hebben om hen op weg te helpen hun initiatief te realiseren. Bij de evaluatie bleek dat de jongeren veel baat hadden bij de adviesrol van NJR bij het bereiken van de landelijke en lokale overheid. Dat blijkt voor veel jongeren een hoge drempel. Ook laat deze pilot goed zien dat een klein beetje extra geld vaak een grote impuls geeft aan jongereninitiatieven.

Daarnaast is het Ministerie van BZK in gesprek met het vfonds (Nationaal Fonds voor Vrede, Veiligheid en Veteranenzorg) om te onderzoeken op welke programma's samenwerking mogelijk is. Het vfonds heeft per 1 april 2023 haar subsidiekader herzien waardoor het nu mogelijk is om subsidie aan te vragen in het kader van democratie. BZK kan met oog op de jongerenorganisaties en subsidieaanvraag een faciliterende rol spelen en jongeren de weg wijzen en in contact brengen met het vfonds voor subsidies. Verder heeft BZK in 2021 onderzocht hoe jongeren het beste met bestuurders in contact kunnen komen en blijven, zodat er een

¹¹ De generatietoets volgt hierbij de indeling van het CBS naar vijf leeftijdsgroepen (< 15 jaar, 15–24 jaar, 25–40 jaar, 41–67 jaar en > 67 jaar).

¹² Bijlage bij Kamerbrief 12 juli 2022 Stand van Zaken Nationaal Groeifonds, Kamerstuk 35 925 XIX, nr. 14 en MvT Wetsvoorstel Herinvoering Basisbeurs Hoger Onderwijs van 22 oktober 2022, Kamerstuk 36 229 en als bijlage bij Kamerbrief Voorjaarsbesluitvorming Klimaat van 26 april 2023 (Bijlage bij Kamerstuk 32 813, nr. 1230).

¹³ De generatietoets is als één van de instrumenten van het Beleidskompas te vinden op 4.2 Overzichtspagina analyse-methoden | Kenniscentrum voor beleid en regelgeving (kcbr.nl).

vruchtbare basis ontstaat voor samenwerking.¹⁴ De belangrijkste bevindingen zijn opgenomen in het manifest #MijnStemTelt. Daarin is ook opgenomen dat jongeren waar mogelijk moeten worden vergoed voor hun inspanningen. Dit manifest is toegevoegd als bijlage.¹⁵

Ook bij andere ministeries zijn er volop voorbeelden van structurele contacten tussen jongeren en departementen. Denk aan de Jongerenmilieuraad van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en de jongerendenktank West Wing en de pilot internationale Jongerenadviescommissie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook werken meerdere ministeries goed samen met de VN- jongerenvertegenwoordigers en hebben ze regelmatig contact met relevante jongerenorganisaties. Als Minister van BZK moedig ik deze contacten aan.

3. Betrek jongeren bij de lokale politieke besluitvorming

Suggesties van jongeren

Jongeren vinden het belangrijk dat bestuurders hen ook op lokaal niveau opzoeken. Bestuurders kunnen bijvoorbeeld naar scholen komen en laagdrempelig met jongeren proberen samen te werken. Alle jongeren weten heel goed wat ze vinden over hun eigen leefomgeving en willen daarbij ook graag meer betrokken worden. Jongeren adviseren verder om ervoor te zorgen dat gemeentelijke jongerenraden niet alleen inhoudelijk interessant zijn, maar dat het ook gezellige bijeenkomsten zijn zodat jongeren met verschillende achtergronden elkaar kunnen ontmoeten.

Ook als het gaat om communicatie raden jongeren gemeenten aan hen op te zoeken. Jongeren hechten daarom bijvoorbeeld aan goede informatievoorziening via sociale media over het werk van de gemeenten. Jongeren hebben behoefte aan concrete voorbeelden van wat gemeenten en provincies doen, bijvoorbeeld via open dagen op het gemeentehuis.

Ten slotte gaven jongeren aan dat het raadslidmaatschap wat hen betreft meer moet worden gestimuleerd. Ze suggereerden om hiertoe desnoods jongerenquota in te stellen.

Inzet BZK

In 2021–2022 heeft BZK samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) het project Democratie en Jongeren bij zes gemeenten ondersteund. Deze gemeenten hebben gemeentehuizen opengesteld zijn aan de slag gegaan met verschillende vormen van jongerenparticipatie, waaronder debatwedstrijden op scholen en een rap en film gemaakt door jongeren over hun gemeente. Daarmee is geprobeerd jongeren bestuurders laagdrempelig in contact te brengen en te laten samenwerken. De geleerde lessen zijn op 3 maart 2022 gepresenteerd tijdens het festival #MijnStemTelt. Daarbij presenteerden jongeren en bestuurders samen het manifest #MijnStemTelt. Voor jongeren betekent jongereninspraak niet alleen meepraten, maar ook meewerken en meebeslissen. Ook stimuleert het manifest bestuurders om met jongeren te communiceren op een wijze die bij jongeren past en daarbij goed gebruik te maken van nieuwe media. Inmiddels hebben 66 gemeenten het manifest ondertekend. BZK en de VNG ondersteunen hen actief in het toepassen van het manifest en het uitwisselen van ervaringen.

¹⁴ Wat is volgens jongeren en bestuurders goed contact? En hoe komen ze daar? | Rapport | Rijksoverheid.nl.

¹⁵ Zie bijlage 2 voor het manifest #MijnStemTelt.

Ook het Europees Partnerschap *Democracy Reloading* ondersteunt tien gemeenten in Nederland bij het verbeteren van de lokale democratie door het betrekken van jongeren bij besluitvorming. BZK en de VNG werken hierin samen met Erasmus+. De kennis en ervaring uit het manifest #MijnStemTelt zijn onderdeel van dit traject. Dat geldt ook voor een workshop over hoe je bestuurlijk draagvlak kunt krijgen voor jongerenparticipatie binnen de gemeente.

Ook ondersteun ik de aanpak van jongerenorganisatie Tienskip om jongeren wegwijs te maken in de lokale democratie. Tijdens een projectdag vertellen lokale bestuurders over hun werk en bespreken ze met jongeren de voorstellen of vragen die vooraf door de jongeren zijn ingediend. Enkele voorstellen worden verder uitgewerkt, bijvoorbeeld de verlichting van fietspaden in de buitengebieden bij Leeuwarden. Op deze manier maken bestuurder inzichtelijk wat er bij de overheid gebeurt en kunnen jongeren direct invloed uitoefenen. Vanuit BZK wordt het initiatief van Tienskip ondersteund en gestimuleerd met een financiële impuls. We ondersteunen daarmee de ambitie van Tienskip om ook in andere regio's aan de slag te gaan met het betrekken van meer jongeren bij de (lokale) democratie.

Voor de kwaliteit en herkenbaarheid van de democratische besluitvorming is het van belang dat de decentrale volksvertegenwoordigingen divers en inclusief zijn samengesteld. Het is aan politieke partijen om de kandidatenlijsten voor verkiezingen samen te stellen. Het is aan hen om te kiezen of zij daaraan quota verbinden voor vertegenwoordiging van jongeren in gemeenteraden. Wel subsidieer ik het project «diversiteit en inclusie» van de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden, waarmee in thematische sessies het raadswerk voor groepen die een minderheid vormen in de raad (zoals jonge raadsleden) wordt belicht en de dilemma's worden besproken. Ik zal uw Kamer binnenkort informeren over mijn verdere inzet ter bevordering van een divers en inclusief bestuur als onderdeel van een brief over de voortgang van acties en maatregelen ter versterking van de positie van decentrale volksvertegenwoordigingen.¹⁶

Ook bij participatieprocessen is het belangrijk dat de groep deelnemers representatief is. Met het wetsvoorstel Versterking participatie op decentraal niveau, bevordert het Ministerie van Binnenlandse Zaken dat decentrale overheden heldere kaders en spelregels opstellen voor participatie, die passen bij de lokale omstandigheden. In het ondersteunend beleid bij deze wet zal nadrukkelijke aandacht worden besteed aan de uitgangspunten voor behoorlijke participatie. Eén van de uitgangspunten is de aandacht voor representativiteit en inclusie: de overheid moet specifieke aandacht besteden aan lastiger te bereiken groepen, zoals jongeren.

Tot slot

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties blijft met de hierboven genoemde acties de samenwerking zoeken met jongeren. Jongeren hebben een plek aan tafel nodig, zodat rekening kan worden gehouden met hun wensen en zorgen. Het op gelijkwaardige voet samenwerken tussen jongeren en overheid vraagt iets van hen allebei. Betrokkenheid bij de (politieke) besluitvorming vraagt van jongeren een

¹⁶ Kamerstuk 35 925 VII, nr. 14.

inspanning om zich te verdiepen in beleid, politiek en democratie. Politiek en overheid zullen op hun beurt ruimte en vertrouwen moeten geven aan jongeren. Zo zorgen we dat de stem van alle jongeren telt.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
H.G.J. Bruins Slot